

## เทศน์เช้า วันที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๕๔

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนฺโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแกว อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

มันเป็นประสบการณ์นะ หลวงตาบอกว่า “ถ้าหัวใจมีธรรม จะปิดจะเร้นขนาดไหน เวลาแสดงออกมันออกมา แต่ถ้าไม่มีอะไรมันก็ไม่ออก” ถ้ามันไม่ออกขึ้นมา เห็นไหม มันฟังมันเข้าใจได้ ฉะนั้น การฟังธรรมความคุดคิมของใจ ฉะนั้น เวลาครูบาอาจารย์ของเราใช้ไหม? นี่เวลาหาครูบาอาจารย์แก้ไขใจ เวลาเรื่องแก้หัวใจนะ หลวงตาท่านบอกว่าหลวงปู่มันท่านพูดเวลาท่านเทศน์นะ

“การแก้จิตนี้แก้ยากนะ ให้หมู้คณะปฏิบัติมา ผู้เฒ่าจะแก้วะ ผู้เฒ่าจะแก้วะ”

คำพูดนี้เราเอามาใช้ประจำเลย เพราะมันกินใจมาก ผู้เฒ่าจะแก้วะ เหมือนเราเจ็บไข้ได้ป่วยไปหาหมอ แล้วหมอมไม่มีเราจะให้ใครแก้ แต่ถ้ามีหมอม หมอมจะแก้วะ ฉะนั้น สิ่งที่ว่าเวลาเราเจ็บไข้ได้ป่วยเราไปหาหมอม

นี่ก็เหมือนกัน การแก้จิตแก้ยากนะ ให้ปฏิบัติมา แก้จิตแก้ยากนะ แต่ถ้ามันไม่มีจิตให้แก้ล่ะ? คำว่าไม่มีจิตให้แก้ ทั่วๆ ที่เรามีอยู่นะ เรามีความรู้สึกนึกคิด เรามีหัวใจอยู่ แต่คำว่าไม่มีจิตให้แก้ เพราะเราก้ไม่รู้ที่เราผิดอะไร? เราก้ไม่รู้ที่เรามีอะไรให้แก้ เราไม่มีอะไรให้แก้ พอเราไม่มีอะไรให้แก้ เหมือนคนไม่ป่วยไปหาหมอม หมอมก็ไล่กลับหมอดแหละ เวลาเราไม่ป่วยนะ เราเข้าไปโรงพยาบาลหมอมจะถามว่ามาทำไม? แต่ถ้าคนป่วยมานะ ยิ่งคนจุกเงินมาเขาเปิดห้องไอซียูรับเลย

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราปฏิบัติ เราจะแก้จิตๆ เราจะเอาอะไรไปแก้ เราไม่มีอะไรให้แก้เพราะเราไม่ภาวนา ไม่มีอะไรให้แก้เพราะเราไม่สนใจตัวเราเอง ถ้าเราสนใจตัวเราเองนะ เห็นไหม ทุกคนน้อยเนื้อต่ำใจว่าเราเกิดมามีแต่ความทุกข์ความยาก แต่ความจริงเรามีความทุกข์ความยากจริงไหม? ถ้าเราเกิดเป็นมนุษย์ มนุษย์สมบัติมีค่ามากที่สุด คำว่ามนุษย์สมบัตินี้มีค่ามากนะ เพราะเราเกิดมาเป็นมนุษย์ เห็นไหม ทรัพย์สมบัติมีเท่าไรก็เป็นของเรา แต่เวลาเราตายไปทรัพย์สมบัตินั้นเป็นของใคร? มันเป็นสมบัติสาธารณะใช้ไหม?

การเกิดมาเป็นมนุษย์ เวลาเกิดมาเป็นมนุษย์แล้วเราทำหน้าที่การงานประสบความสำเร็จ นี่หน้าที่การงานของเรา เราประสบ เห็นไหม เขาว่าคนจะดีหรือไม่ดีเขาดูที่ผลของการทำงาน ถ้าคนทำงานดี นี่สิ่งนี้เป็นเครื่องแสดงออก ถ้าแสดงออกนะ ถ้าใจดีทุกอย่างมันจะดีไปหมด แต่ถ้าใจไม่ดีนะทุกอย่างจะกิดขวางไปหมดเลย ถ้าทุกอย่างกิดขวางไปหมด นั่นล่ะเราเริ่มจะบังคับตัว เราตรงนั้นแหละ ถ้าเราบังคับตัวเรา พอบังคับเข้ามานี่แก้จิต เราบังคับอย่างไร? เราจะเอาอะไรไปถามครูบาอาจารย์ ว่านี่เราทำอะไร ถ้าเราก็กี่ไม่เคยปฏิบัติเลยเราจะเอาอะไรไปถามครูบาอาจารย์ของเรา เราเอาอะไรไปถาม ยิ่งตอบมากยิ่งงงนะ

เราอยู่กับครูบาอาจารย์ท่านพูดอยู่ เวลาคนมาถามว่าเวทนาคืออะไร? สัญญาคืออะไร? ศัพท์ก็ยังไม่รู้เลย เวลาไปถามหลวงตาว่าเวทนาคืออะไร? ท่านโยนไม้ให้เลยนะ ให้ไม้นี้เกาะตัวเอง ถ้าเกาะตัวเองนั่นคือเจ็บใจ เวทนาคือความสุข ความทุกข์ ในหัวใจของเรา มันมีเวทนากาย เวทนาจิต เวทนาใจ เห็นไหม คุณเวทนาของร่างกาย นั่งนานๆ ไปก็เมื่อย ไม่กินอาหารมันก็หิว แต่เวลาจิตนะไม่ต้องทำอะไรเลย มันเผาผลาญอยู่อย่างนั้นแหละ เวลาจิตนะมันเศร้าหมอง มันทุกข์ยาก มันไม่มีอะไรกระเทือนมันเลยทำไมมันเวทนานล่ะ?

นี่เวทนากาย เวทนาใจนะ ถ้าเวทนาของร่างกายเรารับรู้กันได้ทั้งนั้นแหละ แล้วเวทนามันคืออะไรล่ะ? นี่เวทนามันก็คือเวทนา แต่ถ้าเราจับของเราไม่ได้ใช่ไหม? เห็นไหม เวลาเราศึกษาธรรมะๆ กัน ธรรมะนี้ศึกษาธรรมะได้แต่ชื่อของมัน รู้ศัพท์หมดเลย เรียนจบมา ๕ ประโยครู้ทุกอย่างเลย แต่ไม่รู้จักทุกข์ของตัวเอง ไม่รู้จักค้นคว้าค้นหาในใจของตัวเอง แต่รู้หมด วิชาการนี้รู้หมด ทุกอย่างรู้หมด แต่หาตัวไม่เจอ ถ้าหาตัวไม่เจอนะแก้อะไร?

คนป่วยไม่รู้ตัวตัวเองป่วย แล้วไปหาหมอว่าอาการแบบใด? ไม่รู้ ไปหาหมอมหมอต้องถามอาการ อาการมันป่วยเป็นอย่างไร? แล้วรักษาตามอาการนั้น แต่ถ้ามันรักษาตามอาการนั้น นี่พฤติกรรมของความเป็นอยู่ของเรา เห็นไหม มันทำให้เราเจ็บไข้ได้ป่วย

นี่ก็เหมือนกัน ถ้าเราไม่ดูแลหัวใจของเรา เราเกิดเป็นมนุษย์นี่สิ่งที่มีค่าที่สุดคือชีวิตของเรา แล้วนี่เราบอกว่าปัจจุบันนี้เรามีศรัทธาความเชื่อมาก แล้วเราทำอะไรแล้ว เวลาเราจะไปปฏิบัติต่อไปข้างหน้า เวลาเราตายบิบบเกิดในสถานะใหม่ พอเกิดสถานะใหม่ จิตดวงนี้แหละแต่เกิดในสถานะใหม่ เกิดสถานะใหม่ที่อยู่ที่เรากรรมแล้ว เชื่อหรือไม่เชื่อ?

มันมีนะ เวลาพระในสมัยพุทธกาล เห็นไหม จูพปั้นถก เวลาพี่ชายบวชเป็นพระอรหันต์ พอบวชเป็นพระอรหันต์ นี่ซึ่งในธรรมะมากไปขอน้องชายมาบวช น้องชายก็มาบวชด้วย แล้วพี่ชายก็พยายามสอนใจ นี่สอนอย่างไรก็ได้ ไม่ได้ แม้แต่ท่องนะ ท่องคาถาๆ เดียวก็ท่องไม่ได้ จนสุดท้ายพี่ชายเป็นพระอรหันต์ใจ บอกว่าไปสึกเถอะ สอนอย่างไรก็สอนไม่ได้ พอเวลาจะไปสึก พระพุทธเจ้าไปยืนรอรอยู่หน้าวัดใจ

“จูพปั้นถกเธอจะไปไหน?”

“จะไปสึก”

“ทำไมถึงไปสึกล่ะ?”

“พี่ชายให้ไปสึก”

“เธอบวชเพื่อใครล่ะ?”

“บวชเพื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า”

“นั่นไงบวชเพื่อเราไม่ใช่บวชเพื่อพี่ชาย ดั่งนั้นมานี้ๆ ให้เอาผ้าขาวไปลูบใจ ให้ลูบผ้าขาวนะ ขาวหนอ ผ้าขาวหนอๆ”

คนมีวาสนานะ นี่ผ้าขาวหนอๆ นี่ลูบผ้าขาวไปเรื่อยๆ ลูบผ้าขาวไปเรื่อยๆ แล้วผ้าขาวเอามือลูบมันจะขาวได้ไหม? มันก็ต้องดำเนินธรรมดา พอมันเริ่มเห็นผ้าขาวมันมีความสกปรกมัน สะเทือนใจมาก สะเทือนใจมาก เป็นพระอรหันต์เลย ลูบผ้าขาวจนเป็นพระอรหันต์นะ นี่แล้วเขาไปถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นเพราะเหตุใด? นี่เป็นเพราะเหตุใดลูบผ้าขาวก็เป็นพระอรหันต์ คนที่จะเป็นพระอรหันต์ได้ต้องมีอำนาจวาสนามาก ทำไมท่องคำเดียวเท่านั้นทำไมท่องไม่ได้

นี่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก “สิ่งที่เป็นลูบเป็นผ้าขาวเพราะเขาเคยเป็นกษัตริย์ แล้วเวลาออกตรวจพลสวนสนามเอาผ้าเช็ดนะ เช็ดหน้า พอเช็ดหน้าเห็นฝุ่นมันเป็นกรรมฐานที่คิดใจมา แต่ที่ว่าท่องอะไรไม่ได้เลยๆ มีอยู่สมัยหนึ่งเขาบวชเป็นพระ แล้วมีพระท่องปาติโมกข์ แล้วท่องผิดท่องถูกก็ไปหัวเราะเยาะเขา”

นี่โง่บุญกรรมมันให้ผลมาๆ เห็นใหม่ ให้ผลมาถือว่าไปดูลูก นี่ถ้าเป็นภาษาปัจจุบันก็ไปว่าเขาโง่นั้นแหละ ไปดูลูกคนโง่ พอเกิดอีกชาติหนึ่งตัวเองท้องไม่ได้เลย นี่เอามาเปรียบเทียบว่าเราก็ตั่งใจอยู่ ว่าเราเกิดมาแล้วพบพุทธศาสนา เราประพฤติปฏิบัติแล้วตายไปก็จะปฏิบัติต่อๆ สิ่งที่เป็นเวรกรรมที่ทำมา ถึงเวลานั้นมันจะเป็นประโยชน์ใหม่?

ฉะนั้น ในปัจจุบันนี้ถ้าเรามีศรัทธา มีความเชื่อของเรา เราชวนขวายของเรา เราทำของเรา นี่เราทำบุญกุศลมากน้อยขนาดไหน แต่ถึงที่สุดแล้วต้องมีการภาวนา การภาวนา เห็นใหม่ เวลาครูสอนสอนขนาดไหน มันก็เป็นสัญญาความจำได้หมายรู้ เป็นวิชาการ แต่เราจะประสบความสำเร็จเพราะการประพฤติปฏิบัติของเรา

ใจก็เหมือนกัน ใจก็เหมือนกันนะ เราศึกษามาขนาดไหน? เรารู้นี้เป็นสัญญาทั้งนั้นแหละ แต่ถ้ามันจะเป็นความจริงขึ้นมามันต้องประพฤติปฏิบัติ เห็นใหม่ ถ้าประพฤติปฏิบัติขึ้นมาใจมันรู้ขึ้นมาเอง เวลาเป็นสมาธิมันเป็นสมาธิของมัน เวลาเกิดปัญญาขึ้นมาจะ ถ้าใครเกิดปัญญาขึ้นมาจะมันจะเข้าใจหมดใจ ว่าโลกียปัญญาเป็นอย่างไร? แล้วจะเข้าใจว่าโลกุตตรปัญญา ปัญญาที่ชำระกิเลสมันเป็นแบบใด

โลกียปัญญา สิ่งที่เขารู้ทางวิชาการที่ว่าเป็นปัญญาๆ มันโลกียปัญญา ปัญญาวิชาชีพ คุณคือนักกฎหมาย เวลาเขาวิเคราะห์กฎหมายของเขาถึงซึ่งจนเราคิดไม่ถึง เราคาดไม่ได้เลย แต่นั่นก็วิชาชีพของเขา เห็นใหม่ แต่ถ้าเราประพฤติปฏิบัติของเราขึ้นมาจะ เวลาจิตมันสงบเข้ามา แล้วมันออกไปใช้ปัญญา พอออกใช้ปัญญามันไปเห็น ปัญญารอบรู้ในกองสังขาร

สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง เห็นใหม่ ถ้าเราไปรู้ของมัน เรารู้เท่าของมัน เวลามันปล่อยวางของมัน มันจะซึ่งใจมาก มันจะซึ่งใจมาก แล้วปัญญาอย่างนี้มันส่งต่อกันไม่ได้ มันส่งต่อกันไม่ได้เพราะมันเป็นปัจเจกตั้ง มันเป็นสันตภิสุทธิโก มันเป็นปัจเจกตั้งเพราะอะไร? เพราะกิเลสของใคร คนนั้นเป็นคนชำระกิเลสตัวเอง จิตของใคร คือจิตดวงนั้นต้องชำระจิตดวงนั้นเอง

ฉะนั้น เวลาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าวางธรรมวินัยมา เห็นใหม่ มันเป็นทฤษฎี เป็นสัญญา มันจำมาทั้งหมดนะ หลวงตาบอกว่

“แม้แต่ปลวกมันกินไปทั้งเล่มมันก็ไม่เป็นพระอรหันต์หรอก”

นี่เราอ่าน เราศึกษามา เราว่าเรารู้ๆ ปลูกมันกินเข้าไปเลยนะ กินกระดายนั่นเข้าไปเลย มันยังรู้เองไม่ได้ นี่ก็เหมือนกัน เราศึกษาแล้วนี่มันเป็นชื่อ มันเป็นทฤษฎี แต่ถ้ามันจะเป็นความจริงขึ้นมาเราต้องตั้งสติของเราขึ้นมา พอตั้งสติขึ้นมา เวลาเรามานั่งภาวนากัน เราเดินจงกรม ขึ้นมามันก็ทุกข์มันยาก มันทุกข์มันยากเพราะอะไรล่ะ? มันทุกข์มันยากเพราะกิเลสตัณหาความทะยานอยาก เห็นไหม เวลาเดินจงกรม ๒ ก้าวมันอยากให้อจิตสงบ เดินไปอีก ๒ ก้าวมันจะบอก ว่าพิจารณาให้เป็นพระอรหันต์

เพราะมันคาดหมาย มันหวังผลไง มันหวังผลของมัน มันทุกข์ตรงนี้ไง ทุกข์ตรงที่ทำได้ ไม่ได้ ทำนี้ก็ไม่ได้ ไม่ได้ ไม่ได้เพราะอะไร? เพราะเราคาดหมายผลไว้หมดแล้ว เราหลอกตัวเอง แต่ถ้าเราปฏิบัติของเรา เห็นไหม อยากในเหตุ ก็อยากในการเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนา จะได้ หรือไม่ได้ก็ไม่สน เหมือนกับเราต้มน้ำ น้ำที่เรากำลังรักษาไฟไว้ น้ำมันจะเดือดหรือไม่เดือดมัน น้ำที่ของอุณหภูมิความร้อนนั้น พอตั้งน้ำไปก็อยากให้น้ำเดือด แต่ไฟก็ไม่อุ่นนะ

นี่ก็เหมือนกัน เวลาเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนาก็อยากได้อย่างนั้น อยากได้อย่างนั้น เราต้มน้ำนะเราต้องหาฟืนมา แล้วเราต้องรักษาไฟของเรา เราเดินจงกรม นั่งสมาธิภาวนานี้เรารักษาใจของเรา ตั้งสติไว้แล้วให้มีคำบริกรรมไว้ คำบริกรรมให้จิตมันเกาะไว้ ถ้าถึงเวลานะ ถ้าอุณหภูมิมันขึ้นไปได้มันต้องเป็นไป มันต้องเป็นไป มันต้องสงบของมันได้ แต่เพราะเราปรารถนา เราต้องการของเรามันก็เลยทุกข์ใจ

เวลามันทุกข์ขึ้นมา ทำแล้วไม่ได้ผล มันคิดแบบวิทยาศาสตร์ เวลา ๑ บวก ๑ ต้องเป็น ๒ เดินจงกรมต้องได้สมาธิ เพราะเราสร้างเหตุเราต้องได้สมาธิ นี่มันเป็นวิทยาศาสตร์ มันเป็นเรื่องโลก เห็นไหม แต่ถ้าเป็นเรื่องการปฏิบัตินะมันมีกิเลสใจ มันมีความคาดหมาย มีความคาดหวัง มีความจินตนาการ มันชักให้เรือเสียหมดเลย แต่ถ้าเราปล่อยหมดเลย เห็นไหม เรารักษาแต่เหตุของเรา เรามีคำบริกรรม เราตั้งสติของเรา นี่มันจะรักษาความตั้งมั่นของเรา เราปฏิบัติของเราไปถึงจะได้ประโยชน์ขึ้นมา

นี่ไงถ้าสิ่งนี้มันเป็นไปได้ การแก้จิตๆ มันแก้กันที่นี้ นี่คนภาวนาแล้วมันถึงจะมีการแก้ใจกัน ถ้าคนไม่ภาวนา เห็นไหม เราทำบุญกุศลของเรา ทำทานของเรา ทำทานของเราเป็นอามิส สิ่งที่เป็นอามิส เสียสละแล้วมันต้องได้บุญมาแน่นอน บุญคือความสุขใจนะ ทำแล้วสบายใจ ทำแล้วพอใจ เราเป็นผู้เสียสละ เราเป็นผู้ให้คิดว่าเราเป็นผู้รับ

เรามีชีวิต เรามีโอกาส เราได้กระทำของเรา สิ่งนี้เป็นระดับของท่าน เรื่องของการสร้างบารมี แต่เวลาประพฤติปฏิบัติขึ้นมา นี่บารมีมันจะไปเกี่ยวพันธุรกรรมของจิต เวลาปฏิบัติไปแล้วนะ ลายนิ้วมือ นี่พิมพ์ลายนิ้วมือมันจะไม่เหมือนกัน เวลาภาวนาแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน นี่มันอยู่ที่อำนาจวาสนาของจิตที่มันสร้างมา ปฏิบัติง่ายรู้ง่าย ปฏิบัติง่ายรู้ยาก ปฏิบัติยากรู้ยาก ปฏิบัติยากรู้ง่าย มันมีสิ่งที่มีมันสร้างบารมีของมันมา พันธุกรรมของจิต

ฉะนั้น เวลาปฏิบัติแล้วนี่ต้องให้ตามความเป็นจริงของเรา อย่าไปคาดหมายว่าจะเหมือนคนนั้น จะเหมือนคนนี้ ครูบาอาจารย์ท่านทำแล้วประสบความสำเร็จของท่าน อันนั้นเป็นคติธรรม เป็นคติ เป็นแบบอย่างที่ท่านทำมาแล้ว เราพยายามเอาท่านเป็นตัวอย่างเพื่อความเสริมกำลังใจของเรา แต่ถ้าเวลาเป็นจริงมันต้องเป็นจริงของเรา เวลาเงินในกระเป๋าเรา เป็นของเราเราพอใจใช่ไหม? เงินในกระเป๋าคนอื่นก็เป็นเงินของเขา แต่เงินของเราต่างหากถึงจะเป็นประโยชน์กับเรา ฉะนั้น เราปฏิบัติต้องให้เป็นความจริงของเรา

ฉะนั้น ทำบุญกุศลเราทำเพื่อเรา บุญกุศลคือความสุขใจ พอกความสุข เห็นใหม่ พอมีความสุขใจมันมีพื้นที่ไหน นี่ชัยภูมิของการประพฤติปฏิบัติ ชัยภูมินะ เวลาปฏิบัติเราต้องสัปปายะ ๔ สถานที่ที่เป็นสัปปายะ ครูบาอาจารย์เป็นสัปปายะ หมู่มณะเป็นสัปปายะ อาหารเป็นสัปปายะ นั่นเป็นสัปปายะในชัยภูมิ ในสถานที่ ชัยภูมิของเรา

ถ้าใจมันปรับหัวใจของเรา ทำทานจิตใจมันปลอดโปร่งโล่ง นี่ภาวนาได้ แต่เวลาเรามีความตึงเครียดในหัวใจเราก็อยากภาวนา แต่ไปภาวนาแล้วสิ่งที่ตึงเครียดนั้นมันก็จะชักนำให้เป็นอย่างนั้นไป แต่ก็ภาวนาเพื่อยับยั้งกัน ดึงกัน ดึงว่าปล่อยให้มันพุ่งซ่านไป แต่ถ้าชัยภูมิมันนุ่มนวล ชัยภูมิมันสะอาดบริสุทธิ์นั้นภาวนาง่าย แต่ถ้าวันไหนกระทบรุนแรงนะเราก็ต้องใช้สติ ใช้คำปริกรรมที่เร็วขึ้น รุนแรงขึ้น

นี่ถ้ามันสกปรกมาก น้ำทำความสะอาดก็ต้องมาก ถ้ามันสกปรกน้อย น้ำก็น้อย เห็นไหม คำปริกรรมก็เหมือนกัน ถี่ขึ้น เร็วขึ้น หรือปานกลาง หรือช้าลง หรือนุ่มนวล อยู่ที่ผลกระทบ อยู่ที่หัวใจของเรา นี่เวลาปฏิบัติมันมีประสบการณ์ มันมีพันธกรรมของมัน เรียบง่าย เข้มแข็ง เข้มข้น แล้วแต่จริตของแต่ละบุคคล แต่ถ้าทำแล้วผลมันก็คือผลนะ เวลาสงบแล้วสงบอันเดียวกัน ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ถ้าจิตสงบ

“สุขใดเท่ากับจิตสงบไม่มี”

แม้แต่เวลาเราสุขใจ เรามีความสุข มีความพอใจของเรา แต่ถ้าจิตสงบมันสุขในตัวของมันเอง ไม่ได้สุขด้วยอามิส นี่การพอใจมันต้องมีสิ่งที่เสพมันถึงพอใจใช่ไหม? แต่ถ้ามันสงบในตัวมันเอง เห็นใหม่ มันลึกลับกว่านั้น ลึกลับกว่าความสบายใจๆ ที่เขาว่ากัน นี่ทำแล้วสบายใจๆ นอนเฉยๆ ก็สบายใจ แต่ถ้าเป็นสติขึ้นมา มันตั้งมั่นของมัน มีหลักมีเกณฑ์ของมัน แล้วมันไม่สั่นไหวไปกับสังคัม ไม่เป็นเหยื่อของใคร มันจะมีหลักในหัวใจ แล้วพอใช้ปัญญาขึ้นไป เกิดภาวนามยปัญญาขึ้นมา แล้วชำระกิเลสเป็นชั้นเป็นตอนขึ้นไป

นี่สมบัติของมนุษย์ไง การเกิดเป็นมนุษย์นี่มีค่ามาก หาสมบัติทางโลกก็ได้สมบัติทางโลก หาสมบัติทางธรรมก็ได้สมบัติทางธรรม หาสมบัติทางโลก อาบเหงื่อต่างน้ำ ทุกข์ยากมาเพื่อประดับสถานะทางสังคัม หาอริยทรัพย์ หาความสงบของใจ หาสติปัญญาในหัวใจขึ้นมา เพื่อรักษาใจให้ใจมั่นคงขึ้นมา ให้ใจมีหลักมีเกณฑ์ขึ้นมา เห็นใหม่ เราเกิดมาหลวงตาสอนว่า

“คนเกิดมามี ๒ ตา ตาหนึ่งคือหาทางโลก ตาหนึ่งคือหาทางธรรม”

ฉะนั้น ถ้าเราหาทางโลกแล้วเราก็ต้องหา เพราะเราต้องดำรงชีวิต ถ้าหาแล้วดำรงชีวิตมันก็เท่านั้นแหละ ดำรงชีวิต จะมั่งมีศรีสุข ทุกข์จนเข็ญใจก็ปัจจัย ๔ เหมือนกันนี้แหละ แต่ถ้าอีกตาหนึ่งหาสมบัติทางใจนะ แล้วถ้าหาสมบัติทางใจได้ ทรัพย์นี้ตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ ไม่มีใครมาแย่งชิง ไม่เสียเปรียบใคร ไม่มีใครถือโทษได้ มันเป็นสมบัติของใจดวงนั้น เห็นใหม่

ลึ้ม ๒ ตา หาสมบัติของโลกด้วย แล้วหาสมบัติของใจด้วย มันจะเป็นประโยชน์กับการเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา เราไม่เสียชาติเกิด เอวัง